

Moeders!

denkt aan onze toekomst!

stemt
rood!!

STONE

HELMUT GRUBER & PAMELA GRAVES (ed.), Women and Socialism. Socialism and Women. Europe between the Two World Wars

Gita Deneckere, docente RUG

In de autobiografische roman *Lise du plat pays* geschreven in de eerste jaren van de 20e eeuw (opnieuw uitgegeven te Rijssel in 1983), hekelt Lise Vanderwielen haar echtgenoot, een communistisch militant, omwille van het niet toepassen van coïtus interruptus. Uiteindelijk verlaat ze hem voor een man die voorzichtiger is. Een voorbeeld van gender in het klein, of de geschiedenis van de verhouding tussen *een* vrouw en *een* man die bij wijze van hoge uitzondering niet aan de vergetelheid is prijsgegeven.

Women and Socialism. Socialism and Women gaat veeleer om gender in het groot. Er hebben zestien historici vijf jaar aan gewerkt, met de bedoeling een stap verder te gaan dan de pioniers in vrouwengeschiedenis die noodgedwongen de geschiedenis van mannen aanvulden met de geschiedenis van vrouwen ('herstory' in plaats van 'history'). Het vijfdelige werk *Histoire des femmes en Occident* (1991) onder redactie van Georges Duby en Michelle Perrot is hier een mijlpaal. Het gevaar van die benadering is echter dat vrouwengeschiedenis uit de 'gewone' geschiedenis wordt gelicht en tot een aparte discipline uitgroeit die vooral feministische historicae aanbelangt, zonder veel invloed op, bijvoorbeeld, de klassieke politieke geschiedenis. Dit is overigens precies wat Joan Wallach Scott met haar grondleggende genderconcept beoogd heeft, het herschrijven van de geschiedenis met een nieuwe bril.

De historici die onder leiding van Helmut Gruber en Pamela Graves aan het werk zijn getogen, wagen zich niet al te ver in theoretisch vaarwater en hebben geprobeerd vrouwen op een concrete manier opnieuw *in* de geschiedenis te plaatsen. 'Socialism' wordt in dit boek in een erg brede betekenis gebruikt, de arbeidersbeweging in haar geheel (sociaal-democraten, communisten en anarchisten, partijen, vakbonden, coöperatieven, jeugdbewegingen, ...). 'Women' is dan weer verengd tot de min of meer gestructureerde bewegingen van en voor vrouwen binnen en buiten de arbeidersbeweging(en).

☛ *In het publieke discours werden vrouwen vooral als moeders aangesproken. Affiche van de BWP voor de verkiezingen van 1932*

De medewerkers bogen zich over twee grote vragen, namelijk hoe verhielden de arbeidersorganisaties, die traditioneel en progressief gedachtengoed claimden zich tot gender en de rol van vrouwen in hun beweging en in de maatschappij in het algemeen en hoe kunnen we die problematiek vergelijken in verschillende landen van Europa? Oostenrijk, België (een mooi stuk van Denise De Weerd), Engeland, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Noorwegen, Spanje en Zweden komen hierbij aan bod. De geschiedenis van Europa tussen de twee wereldoorlogen wordt herschreven vanuit de vraag naar de machtsverdeling tussen de seksen. Hoe functioneerden definities van mannelijkheid en vrouwelijkheid bij de inclusie en exclusie van vrouwen op de werkvloer, thuis en in de politiek? Hoe werden vrouwen gerepresenteerd in het socialistisch discours?

In vrijwel elk bestudeerd land was er tijdens het interbellum sprake van een gespannen verhouding tussen de ideologie van de arbeidersbeweging en de traditionele sociale waarden, met name wanneer het om vrouwenzaken ging. Socialistische mannen en vrouwen waren zich zelden bewust van de contradictie tussen hun ideaal van gelijkheid tussen de seksen en de diepgewortelde opvattingen over verschil en hiërarchie in de praktijk.

Hoewel de focus sterk gericht is op de georganiseerde arbeiders- en vrouwenbewegingen, zijn de bijdragen in dit boek beslist geen steriele organisatiegeschiedenissen. Het verlangen van vrouwen naar autonomie en bewegingsvrijheid licht op in vrolijke paragrafen over het belang van goed gekleed zijn, educatie, vrijetijdsbesteding, 'the new woman'. Minder leuk zijn de harde feiten: in geen enkel Europees land stonden de belangen en behoeften van vrouwen hoog op de socialistische agenda tussen 1920 en 1939. Nergens waren er voldoende vrouwen verkozen om blok te vormen en op nationaal vlak een 'vrouwelijk' programma te promoten. Het ritme waaraan de juridische infrastructuur voor politieke actie door vrouwen gedemocratiseerd werd, is dan ook een cruciale variabele om de verschillen tussen de bestudeerde landen te onderzoeken. Burgerschap voor vrouwen (wat niet hetzelfde is als politieke gelijkheid!) was hét vertrekpunt van de complexe wisselwerking tussen 'vrouwen' en 'socialisme'. De deelname van socialisten of communisten aan de regering garandeerde lang niet dat vrouwen vooruitgang boekten op het gebied van het kiesrecht (getuige niet alleen België in 1918, maar ook het Front Populaire in Frankrijk of Labour in Groot-Brittannië na 1945), maar wanneer de linkerszijde in het defensief was (tijdens de Depressie, onder fascisme en nazisme) konden vrouwen het helemaal vergeten. Democratische politieke rechten waren ook maar één aspect van het verhaal: vrouwen mochten dan als 'burgeressen' verwelkomd worden in de politieke arena, in het publieke discours werden ze met name als moeders aangesproken. Ofschoon de socialistische traditie een ideaal van vrouwenemancipatie hooghield, werden de belangen van vrouwen gekoppeld aan de hegemonische ideologie van de mannelijke kostwinner, het gezinsinkomen en de respectabele arbeidersfamilie met een geschoolde en gesyndiceerde man met vast werk aan het hoofd. Het beeld van de familie in het socialistisch discours hield - vanuit een 21e-eeuws feministisch (anachronis-

tisch?) perspectief - weinig emancipatorische beloften in voor vrouwen. Of het nu ging om de welvaartspolitiek van een SPD-stadsbestuur of de campagnes voor de rationalisatie van huisarbeid in 'Rood Wenen' of in het Britse municipale socialisme, de plaats van vrouwen was sterk aan het huis gebonden, afhankelijk en ondergeschikt. Kritiek zoals die van een vrouwelijke afgevaardigde op het SPD-congres van 1925, dat SPD-mannen er niet in slaagden het socialisme in hun eigen familie te introduceren, was erg zeldzaam. Labour-feministes als Eleanor Rathbone (1872-1946) kwamen op voor een sociale politiek gebaseerd op 'maternalism' en dus voor het verschil in plaats van voor gelijkheid, zij het een verschil denken met een emancipatorische finaliteit. Maar hoe dan ook plaatsten ze daarmee de discussie over vrouwenemancipatie precies op het terrein dat de voorkeur van conservatieven had, omdat het bijdroeg tot de naoorlogse hernormalisering en vrouwen opnieuw stevig in het huishouden pootte. Ook socialisten dachten in termen van een onderscheid tussen huisvrouwen/moeders (een status die voor minder goed betaalde arbeidsvrouwen het meest nastrevenswaardig was, vrouwenarbeid zou immers niet door de socialisten bevorderd worden) en beter betaalde, beter opgeleide vrouwen die buitenshuis werkten (jonge vrouwen, kinderloze vrouwen, vrouwen die kinderopvang konden betalen). De welvaartsstaat waarvoor de sociaal-democratie de fundamenten heeft gelegd, kan niet los gezien worden van de conformistische visie van de meest verlichte mannen van Europa, de socialisten, op de plaats van vrouwen in huis en wereld. Maar als dit een krachtlijn vormt van gender en socialisme in het groot, zijn er ook de kleine verhalen van *Lise du plat pays* die haar communistische man de deur wees omdat hij niet oppaste bij het vrijen. De nieuwe vormen van vrouwelijke subjectiviteit die meer ruimte kregen in de moderne cultuur van het interbellum, kunnen niet genoeg aandacht krijgen in de sociale historiografie.

In tegenstelling tot vele andere bundels waar verschillende auteurs aan meewerkten, vertoont dit boek merkwaardig veel cohesie, ook in de zeer genuanceerde benadering van de problematiek. Het opzet om de vrouwenproblematiek terug stevig in de historische context te plaatsen wordt in praktijk gebracht door een stevige dosis arbeidsstatistiek, cijfers over stemgedrag, partijlidmaatschap, behuizing, hygiëne en gezondheidszorg en meer belangrijke sociale parameters. De 'evenementiële' geschiedenis van oorlog, revolutie, enzovoort speelt hierbij een minder belangrijke rol. De in- en uitleidende stukken van Michelle Perrot (over de verwachtingen van vrouwen aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog), van Louise Tilly (over de relatie tussen vrouwen, burgerschap en macht) en van Geoff Eley (over de connecties tussen de initiatieven van socialistische vrouwen op het gebied van welvaart tijdens het interbellum en de naoorlogse welvaartsstaten) zijn bijzonder lezenswaardig. *Women and Socialism/Socialism and Women* is een erg interessant boek voor al wie in de geschiedenis van het interbellum geïnteresseerd is, met andere woorden: niet alleen voor genderhistorici.

H. GRUBER & P. GRAVES (ed.), *Women and Socialism. Socialism and Women. Europe between the Two World Wars*, New York-Oxford: Berghahn Books, 1998